

TÜRK KÜTÜPHANECİLER DERNEĞİ BÜLTENİ

XXI. Cilt

1972

4'üncü Sayı

OTOMASYON - DOKÜMANTASYON VE BİZ

Hilmi ÇELİK

ODTÜ Kütüphanesi
Müdür Yardımcısı

BİZ VE OTOMASYON :

Günümüzde, varlığını her geçen gün biraz daha fazla kabul ettiren ve her geçen gün toplumun her türlü işlemine biraz daha giren komputerler, kütüphanecilik ve dokümantasyon alanında da büyük oranda kullanılmaya başlanmışlardır. Kütüphane işlemlerinin mekanizasyonu ve otomasyonu konusundaki ilk literatür 1936 yıllarına kadar iner⁽¹⁾. Ralph H. Parker «Sirkülasyon işlemlerinde delikli kart metodu» adlı makalesiyle bu alanda ilk adımı atmış ve Teksas Üniversitesinde aynı metodu tatbik ederek, geleneksel sirkülasyon işlemleri için gerekli bilgi dizinlerinin sayısını azaltmıştır. Bu alanda geçen 37 yıldaki başarılar belkide bay Parker'in umduğundan da fazla olmuştur.

Bu ilk adım daha sonraki görüş ve gelişmelerin ışığı altında ilerleyerek günümüzün komple otomasyon kavramına kadar gelmiştir. Bu gelişme iki ayrı unsurun birleşmesinin ortak bir mahsulüdür.

1. Bilgi işlem makinalarının kapasite ve kullanım olanaklarındaki artış,
2. Bu mesleğe bağlı fertlerin, mevcut makinaların gücüne inancı ve bu makinalardan en iyi şekilde istifade edebilme anlayışını benimsemesi.

(1) Ralph H. Parker, «The Punched Card Method in Circulation Works», Library Journal 61:903, Dec. 1936.

Kütüphanelerin otomasyona gidişi pek öyle kolay olmamıştır. Malî yükü bir yana bırakacak olursak, kütüphanecilerin özellikle muhafazakar kütüphanecilerin tepkisi, işlemleri kısa bir süre de olsa engellemiştir.

Bunun için gösterilecek sebepler ise :

1. Alışıl gelmiş bir sistemin geliştirilmesine karşı olan doğal tepki,
2. Makinaların kapasiteleri hakkında yanlış veya yetersiz bilgi,
3. Makinaların insanların işlerini ellerinden alarak onları fonksiyonsuz bırakmak korkusu.

Oysa ki yıllar ve çalışmalar göstermiştir ki makinalar, özellikle düşünme ve karar verme olanaklarına sahip olmayan makinalar, fertler için bir yardımcı olmaktan öteye gidememişlerdir. Kontrol ve komut, kişilerde olduğu müddetçe, komputerler sadece sürat ve doğruluk kavramının birer sadık temsilcisi olmuşlardır.

Günümüzde adları sayılamıyacak kadar çok ülke kütüphane işlemlerine komputerleri sokmuşlardır. Kavramı kabullendikten sonra geriye kalan tek şey, maddî olanakların ışığı altında, bilgi talebi ve kütüphanenin gelişmesiyle orantılı bir sistemin kurulmasıdır. Buda ya kısmî ya da tüm işlemler, otomasyon olarak kendini göstermektedir.

Kütüphaneler vardır; üye kayıt işleminden, kitap iaresine kadar bütün işlemlerini makinalar yardımıyla yapmaktadırlar. Kütüphaneler vardır; hizmet ünitelerinin sadece belirli bir kısmını komputerize etmişlerdir. Kısmî komputerizasyon, kütüphanelere büyük maddî yük vermediği gibi, aynı zamanda bir deneme ve meseleyi yerinde görme olanağı da sağlamaktadır.

Daha fazla genelleme yapmadan, bu günkü asıl üzerinde durmak istediğimiz konumuza dönersek, ülkemizde kütüphane otomasyonu denince karşımıza öncelikle düşünülmesi ve incelenmesi gereken şöyle bir tablo çıkmaktadır.

A — Gelişmiş kütüphaneler.

Burada belirttiğimiz kütüphaneler normal kütüphanecilik işlemlerini anlamış, sorunlarını mümkün olduğu kadar çözümlenmiş, onları «sürat ve doğruluk» ortamına getirmiş olanlardır.

B — Gelişmemiş kütüphaneler :

Bunlar, değil otomasyon kavramını düşünmek, henüz ilkel kütüphane ve kütüphanecilik kavramlarından uzaktırlar. Bu kategoriye giren kütüphaneler, (üzülerek söylemek gerekir ki ülkemizde kütüphanelerimizin büyük bir kısmı hâlâ bu kategori içerisinde) otomasyon işlemlerini düşünmeden önce, geleneksel kütüphanecilik işlemlerini düşünüp normal düzeye çıkaracak hâle gelmelidirler.

Gelişmiş olarak nitelendirdiğimiz kütüphanelerin otomasyonunda ise, dikkate alınması gereken çok önemli hususlar vardır. Bu hususlar, en basit anlamı ile şöyle sıralanabilir :

1. Maddî olanaklar,
2. Kullanım,
3. Personel.

Mađđi olanaklar otomasyonun en büyük unsurudur. Özellikle büyük kütüphanelerin otomasyona gidiş, tüm koleksiyonun yeniden bir işleme tabi tutulması için, ekstra insan gücüne ihtiyaç gösterdiği gibi, gerek malzeme ve gerekse mekanik üniteler için, büyük oranda ödemeler yapacaktır.

Ne kadar süreceđđi bilinmez ama, bu noktada ülkemizin kütüphanelerini, özellikle Üniversite ve Araştırma kütüphanelerini şanslı kabul etmek gerekir. Çünkü bađđı oldukları kuruluşun bütçesinden kendi bütçeleri kesin hatlarla ayrılmadığı için büyük bir elastikiyet içindedirler. Örneđđin, bünyesinde komputer olan bir Üniversite Kütüphanesi, her zaman bu komputere kütüphane bütçesinden ücret ödemedi, girme kolaylığına sahiptir. Komputer zamanı için para ödenmemesi hâli ise malî külfet problemini yarı yarıya çözümlenmiş olmaktadır.

İkinci sorun ise her zaman tartışılabilir ve kişiden kişiye, anlayıştan anlayışa büyük oranda deđđişlik gösterebilecek olan «okuyucu» sorunudur.

Yıllar yılı, az veya çok çabalara rağmen, kullanım olanağı kazandırılmamış, daha açık bir deyimle «bilgi ihtiyacı duymayan» bir okuyucu kütleşinin karşısına, bu sefer deđđişik bir sistemle çıkmak acaba çok şey deđđiştirecek midir? Bütün çabasını ve gücünü ortaya koyan kişiler, bir yerde «Oh!! değermiş» diyebilecekler mi?

Yoksa lüks olarak sürüp giden kuruluş, ekstra lüks olarak devam edecek mi? Dokümanlar yine rafta veya depoda; araştırmacı yine hepsinden habersiz ve ihtiyaç duymaksızın rahat masasında oturacaksa, bütün bu bilgileri zavallı komputerin hafızasına doldurmakta mâna olmasa gerektir.

Bizim açımızdan en önemli sorunlardan birisi personel sorunudur. Ülkemiz, normal olarak kütüphaneci sıkıntısı çekerken, otomasyon anlayış ve tatbikatı ile mücehhez personel bulabilecek mi? Bilindiği gibi kütüphane otomasyonunda üç ayrı tip ekstra personel gereklidir :

1. Sistem Analistcisi,
2. Programcı,
3. Kart delme operatörü.

Burada bizim sorun olarak gördüğümüz husus, ülkemizde sistem analistcisi olarak görev yapacak kişilerin sınırlılığı veya yok denecek kadar az oluşu ve dolayısıyla programcı ile kurulacak komunikasyonun zorluğudur. Ama netice itibariyle hepsi istenilince bulunabilecek ve sorun istenilince elbetteki çözümlenebilecek cinstendir.

Bütün bunlara rağmen, ülkemize de otomasyonun gelmiş olduğunu ve yeni de olsa tatbik safhası bulduğunu iftiharla söylemek gerekir. Kısmî olarak da olsa, başlayan bir faaliyet ilk etapta fonksiyonel olmasa bile, meslekdaşlara vereceği otomasyon anlayışı, getireceği servis yeniliği ve sürat yönünden büyük önem taşır.

Biz burada, yürüyen ve faaliyetlerini devam ettiren normal otomasyon işlemlerini de bir tarafa bırakıp, bu tip kolaylığa sahip kuruluşların komputelerden ne gibi faydalar sağlayabilecekleri konusuna döneceğiz. Biraz önce de belirttiğimiz gibi, tüm veya kısmi otomasyon işlemleri bu kavramın dışında kalmaktadır. Daha açıkcası sorunumuz, bünyesinde komputere olan bir kurumun kütüphanesini otomate etme cihetine gitmeden önce, komputerden neler alınabilir.

Bizim inancımıza göre, bugün ülkemizin sorunu kütüphanelerin otomasyonundan çok, bu ikinci guruba giren meselelerin çözümlüdür. Bu noktadan hareket etmek suretiyle,

1. Bazı kütüphane işlemleri daha çabuk yapılacak,

2. Elle yapılması çok zor, belki de imkânsız olan işler bu sayede gerçekleşmiş olacak,
3. Maddî külfet bir sorun haline gelmeyecek,
4. Komputerlerin kullanımı ve tatbikatı hakkında meslekdaşlar bilgi sahibi olacak ve daha kolay bir yaklaşım ve anlayış ortamı yaratılacaktır.

Bu başlık çerçevesi içerisine girecek pek çok şey sayılabilir. Ama biz meseleyi gerçek tatbikat safhasına dökerek, yaptığımız ve yapmak üzere olduğumuz işlemlere getireceğiz. Bunlar :

1. Katalog hazırlanması,
2. Seçmeli Bilgi Yayımı hizmeti verilmesi.

Bilindiği gibi katalog kelimesi oldukça geniş anlamlı bir deyimdir. Her türlü bilgi kaynağının kataloğu bu kavram içerisine girer. Bizim en çok düşüneceğimiz iki türlü katalog vardır. Kitapların ve süreli yayınların kataloğu. Kitapların kataloğunun hazırlanması, diğer bir deyimle, kitap kataloğunun hazırlanması, gerek hazırlanışı ve gerekse günü gününe olan gelişmeleri de ihtiva eder şekilde tutulması zor olduğu için en basiti olan süreli yayınların kataloğunun hazırlanmasından başlamak, en kolay ve en rahatı olur. İlk etapta, daha az kompleks olanı seçmek, yerinde bir hizmet olur kanısındayız.

Yazımızın başında da belirttiğimiz gibi komputerler, kişilerin belirli teknik yardımıyla belirli formlar içerisinde verdikleri bilgileri, yine belirli komutlarla istenilen şekle koyan makinalardır. Buna göre öncelikle bir katalogda ne tip bilgilerin olmasının gerektiği saptanmalı ve daha sonra verilen bu temel bilgilerden ne tip ürünler alınabileceğinin bilinmesi esastır. Örneğin,

- A. Süreli yayının adı,
- B. Çıkış süresi,
- C. Yayının çıktığı şehir ve ülke,
- D. Yayının başladığı tarih,
- E. Kütüphanede mevcut koleksiyon.

Yukarıda bahsedilen bilgilerden ilk dördü (A - D) temel unsurlardır. Bu konuya ilişkin bütün çalışmalarda standard olarak kullanılırlar. Beşinci unsur (E) kütüphanenin kararına göre değişir. Kütüphane burada

1. Sadece mevcut yılları,
2. Sadece mevcut cilt numaralarını,
3. Veya ikisini bir arada verebilir. Ayrıca noksan koleksiyon için de özel bir çözüm yolu düşünülebilir.

Aslında burada da belirli bir standardın kabul edilmesi ideal bir tutum olur. Hele bir de eldeki me haz, tüm araştırmacıları ilgilendirir nitelikte ise, bu gidiş bir yerde zorunlu bile olmalıdır.

A - D maddeleri arasında istenilen bilgiler komputere verildiğinde, verilmiş şekli meselenin ayrı bir yönüdür, kütüphane koleksiyonunda mevcut süreli yayınların bir alfabetik listesi, yani süreli yayınların kataloğu elde edilmiş olur. Bu, meselenin en basit ve iptidai şekli. Konuya biraz daha dikkat gösterilir ve verilen bilgilerden daha çok kullanım sağlamak istenirse, aynı bilgilere şu unsurları da eklemek gerekir :

1. Yayının kütüphaneye hangi yoldan geldiği,
2. Hangi firmadan abone olunduğu,
3. Hangi ülkede çıktığı,
4. Hangi çeşit paranın ödendiği,
5. Ne kadar para ödendiği,
6. Bu yayının hangi konuları kapsadığı.

Konuyu biraz daha aydınlatmak için duruma uygun bir hayâlî örnek verecek olursak, görürüz ki, ortaya bir anda anlamsızlıklar gurubu olarak görünen bir kodlar dizini çıkacaktır. Buna göre:

00350 A B C D E F G H J K KÜTÜPHANECİLİK

olarak kodlanan bir bilgi gurubu şu anlamları taşımaktadır :

0035 : Makina için gerekli bilgi olan yayın kod numarası. Bu yayınla ilgili daha sonra bir bilgi değişikliği olursa bu numara ile bulunup yeni bilgiler ilâve edilecek veya «eski bilgiler» kartlardan değiştirilecektir.

A : Yayının kütüphaneye hangi yolla geldiğini gösteren kod. Diyelim bu durumda A : abone. Eğer B veya C olsaydı o zaman bu yayının kütüphaneye abone değil de daha başka bir yolla geldiği anlaşılacaktı. Her bilgi, daha önceden bilinen bir kolona yazılacağından, 8. kolona yazılan A, her zaman bu yayının abone yoluyla geldiğini gösterecektir. Eğer daha

sonra aynı yayın hediye olarak gelmeğe başladıysa ve hediye işlemi de Z ile kodlanmışsa bu sefer 00350 nolu kart alınıp 8. kolondaki A, Z olarak değiştirilecektir. Diğer bilgilerin değişmesinden maksat, fiat v.s. gibi unsurların silinmesidir. Zira artık bu yayına para ödenmemektedir.

- B** : Kütüphaneye, adı geçen yayının hangi firmadan geldiğini gösteren kod. Tıpkı birincide olduğu gibi, B : naşir, C : Cromwell v.s. Yine asıl olan, bu sefer 9. kolondaki durumdur. Buradaki C, Cromwell anlamına gelmektedir, ama bu sadece 9. kolonda bu anlama gelir. Bir başka kolonda C, bir başka anlam taşır.
- C** : İşte 10. kolondaki C. Ama bu sefer Cromwell değil, yayının hangi ülkede çıktığını göstermektedir. Diyelim, C : Türkiye, D : Amerika, E : Rusya, v.s.
- D** : Bu kolon yayına ödenen paranın cinsini gösterir. TL., dolar, sterlin, frank, mark, v.s. Buna göre, A : TL., B : Dolar, C : Sterlin, D : Frank v.s.
- E** : Ödenen para miktarı. Bu kolon, para birimlerinin standard olmayışı yüzünden önemlidir. Bu bakımdan bu kolonda bırakılacak olan boşluk, ödenen en büyük para birimini kapsar durumda olmalıdır.
- F-K**: Yayının kapsadığı konular :
- F — Kütüphanecilik,
G — Dokümantasyon,
H — Gazetecilik,
J — K Diğerleri

KÜTÜPHANECİLİK : İşleme tabi tutulacak yayının adı.

Burada ve bir önceki durumda bırakılacak boşlukta, koleksiyon muhtevası içerisindeki yayınların en çok konu kapsayanına ve en uzun yayın adına sahip olana göre ayarlanacaktır.

Bu hayali bilgilerle doldurduğumuz kartlar, bir araya gelince bakın bizlere ne tip bilgiler verecektir :

1. Sadece yayınların adlarını gösteren alfabetik bir liste,
2. Yayınların adlarını ve bibliyografik künyelerini veren alfabetik bir liste,

3. Yayınları, bibliyografik künye ve kütüphane koleksiyonunu gösteren alfabetik bir liste ki, biz bunu yazımızın başında sürelili yayınlar kataloğu olarak nitelendirmiştik,
4. Kütüphaneye, hediye, mübadele, abone, v.s. yoluyla gelen yayınların bu özel durumlar için teker teker birer alfabetik listesi,
5. Türkiye'den temin edilen yayınlara Türk lirası olarak ödenen paranın tümü,
6. Türkiye'den temin edilen yayınların alfabetik bir listesi, ödenen miktarlar ve toplam ödeme ile birlikte,
7. Türkiye'de çıkan ve kütüphane koleksiyonunda mevcut olan yayınların alfabetik bir listesi,
8. Kütüphaneye Cromwell kanalıyla gelen yayınların alfabetik bir listesi,
9. Kütüphanecilik konusuna giren tüm yayınların alfabetik bir listesi,
  - a. Türkiye'de basılanlar,
  - b. Kanada'da basılanlar,
  - c. Amerika'da basılanlar.
10. Cromwell'e ödenen para sterlin olarak, Tarhan'a ödenen para Türk lirası olarak.

Bunlar, alınacak bilgi çeşitlerinin sadece bazıları. Bunların birleştirilerek taranması bahis konusu olursa, elbette alınacak bilgiler de buna paralel olarak artacaktır.

Saniyoruz ki, yukarıda ki örnekten de anlaşılacağı gibi, muayyen bilgiler komputere bir kere verildikten sonra, mantık çerçevesi içerisinde pek çok «yan ürün» (end product) elde etmek mümkün olacaktır. Dolayısıyla bu bilgilerin gerek temini ve gerekse liste haline getirilmesi için çaba harcanması niye. Bırakalım sekreterliğimizi bilgisayar yapsın, biz de onun sonsuz sürat ve doğruluğundan istifade edelim ve daha başka işler yapabilecek vakti kazanalım.

Başından beri söylemek isteyip te bir türlü söyleyecek yerini tesbit edemediğimiz asıl sorun için sıra geldi herhalde. Bu bizim ezeli sorunumuz. Bu bize Tanrı'nın çok gördüğü nimet. Bu, her zaman üstümüzdeki, içimizdeki ve yanımızdaki kavram. Bu, bütün

çıplaklığı ile yokluk işte. Bu, komputer yokluğundan da öte. Bu, bir başka çeşit yokluk. «İşbirliği» yokluğu. Çok şey yazıldı bu konuda ve bir o kadar da söylendi, çeşitli vesilelerle. Ne değişti; hiç Bu satırlar neyi değiştirecek; o da bir başka hiç. Koyun değiştirmesin, biz söyleyelimde.

TÜRDOK bugün ülkemizde gerçek mânada, kullanılan, bir kataloglar kataloğu, «toplu katalog» hazırlamıştır ve pek yakında bunun yeni bir sayısı daha çıkacaktır. İsteriz ki meslekdaşlarımız bu katalogları incelesinler ve bazı gerçekleri görsünler. Biz bu katalogun ikinci kısmının hazırlayıcıları olarak, Ankara kütüphanelerini gezdik, çoğunluğunda süreli yayınların ne durumda olduğunu gördük ve de bir mecmuanın 8 ayrı kütüphanede 8 ayrı ad altında yerleştirildiğini içimiz yana yana tesbit ettik. Sustuk, geri geldik ve şimdi de otomasyondan laf ediyoruz.

Biraz önce de belirttiğimiz gibi, bunlar burada yazılacak şeyler olmadığı için koyacak yer bulamıyorduk, ama yine de konunun pek fazla dışına çıkmış sayılmayız. Yine işbirliği konu, her zamanki gibi. Demek istediğimiz kısacası şu ki, bir araya gelsek, birbirimizin ne yaptığını bilsek, yaptığımız şeyleri birleştiresek, standard bir hale getirsek, tek tek hazırladığımız bilgileri içimizden birisi veya TÜRDOK v.s. gibi bir kuruluş düzenlese, gerekli işlemlere tabi tutsa (komputer kullansa v.s.) Örneğin, kişisel kütüphanelerin süreli yayın kataloglarının kataloğu niteliğinde olan bir toplu katalog kendiliğinden ortaya çıksa. Dolayısıyla de gerek araştırmacı ve gerekse araştırmacıya bu konuda daha çok muhatab olan TÜRDOK bir toplu kataloga kavuşacağı diye çırpınıp durmasa. Ama ne gezer. Biz zengin milletiz. Biz enerjisi bol, yapacağı işi az ve problemlerini kökünden halletmiş bir milletiz. Önce kendimiz yaparız. Sonra da başkaları ne yaparsa yapsın. Bütün hedef, «ben de yaptım, biz de yaptık» değil «ben yaptım». Gitsin böylesine, gitsin bakalım nerede bitecek istim ve nerede tümünden stop edeceğiz.

İşbirliği alanındaki bu acıklı halimizden sonra tekrar bir komputer tatbikatına dönmek biraz bayat olacak ama sadede gelip konumuzu bitirelim.

Çağımızın bir başka önemli sorunu, mevcut bilginin araştırmacıya en uygun form içerisinde ve en kısa zamanda duyurulmasıdır. Bu işlemler üzerinde de pek çok araştırmalar ve çalışmalar yapılmıştır. Neticede ortaya ikibüyük tatbik şekli çıkmıştır.

1. Günü gününe duyurma faaliyetleri,
2. Seçmeli bilgi yayımı faaliyetleri.

Günü gününe duyurma faaliyetleri, kütüphanecilik camiasında, günü gününe olmasa bile, kavram olarak çok eskiden beri bilinmekte ve tatbik olunmaktadır. Kütüphanelerin yayınladığı «kütüphaneye yeni gelen kitaplar listesi» bunun en basit anlamdaki bir örneğidir.

Bizim asıl üzerinde durmak istediğimiz konu, seçmeli bilgi yayımıdır. Bilindiği gibi, seçmeli bilgi yayımı, bilgi denizi içerisinde, araştırmacı için gerekli olan bilgilerin ayıklanarak seçilmesidir. Bir önceki hizmet birimi ile arasındaki asıl fark da zaten buradan gelmektedir. Yani birinci sistem araştırmacıya mevcut bilgi kaynaklarının tümünü verip içerisinde istenilenin seçimini araştırmacıya bırakırken, diğesinde ise sistem, araştırmacının istediklerini kendisi seçmekte ve dolayısıyla araştırmacıyı zaman kaybetmekten, kendisini ilgilendirmeyen veya çok az ilgilendiren tâli konular arasında «dağılmaktan» kurtarmaktadır.

Bu sistem için ufacak bir teknik gereklidir. Bu teknik iki ayrı bilgi ünitesini kapsamaktadır :

1. Araştırmacı profilinin hazırlanması,
2. Materyallerin konu muhtevalarının hazırlanması.

Yapılacak ilk iş, kanımızca, sistem içerisinde kullanılacak konu başlıklarının tesbit edilmesi ve herhangi bir teknik kodlanmasıdır. Kodlanmış bir konu başlıkları listesi niteliğinde olan bu çalışmanın yapılmasında ise çeşitli metodlar kullanılabilir. Bu da verilecek hizmetin şekli, araştırmacıların ihtiyacı ve metodu geliştiren kişilerin kapasitesi ile orantılıdır. Böyle bir konu başlıkları listesinin geliştirildiğini kabul eder ve bu konuları kodlarsak karşımıza şöyle bir tablo çıkar :

- A Okul kütüphaneleri,
- B Halk kütüphaneleri,
- C Çocuk kütüphaneleri,
- D Özel kütüphaneler,
- E Üniversite kütüphaneleri,
- ...
- Z Diğerleri.

Tesbit edilen bu kodlar araştırcılara duyurulur. Duyurma iş-leminde uygulanacak metodlar da bir bakıma başlı başına bir konudur. Her araştırıcı bu kodlar iãerisinde kendisini ilgilendirenleri işaretler ve dolayısıyla araştırıcının ilgilendiği konular kodlanmış olur. Byölece ilk basamakta elde şu tip bilgiler kalır :

İbrahim Uskumru A, C, G, P, T

Bu demektir ki Bay İbrahim Uskumru yukarıdaki kodlarla gösterilen ve anlamları tarafımızdan bilinen konular hakkında en son bilgileri istemektedir. Bu kodlar dışındaki bilgiler onu, şu anda, ilgilendirmemektedir. İşte buna araştırmacının profili diyoruz ve bu profil hazırlandıktan sonra sistemin ilk kısmını bitiriyoruz.

İkinci kısmı dokümanları konularının analizi ve mevcut konu kapsamına göre kodlanması kalmaktadır. Bu ise konu uzmanlarına düşen bir görevdir. Diyelim elimizde şöyle bir doküman var :

Hasan Balina, «Türkiye’de okul ve çocuk kütüphanelerinin durumu ve dokümantasyon dünyasındaki yeri», TKDB 99 : 33-7, 1989.

Bu dokümanı elimizdeki kodlanmış konu başlıkları listesine göre değerlendirirsek :

- A : Okul kütüphaneleri,
  - C : Çocuk kütüphaneleri,
  - G : Dokümantasyon
  - P : Türk kütüphaneciliği
- gibi bir tablo karşımıza çıkar.

şimdi tekrar konuyu komputer işlemlerine getirirsek, görürüz ki bize sadece aşağıdaki işlemleri yapmak kalmaktadır.

1. Araştırcıların profillerinin verilmesi,
2. Analiz edilen dokümanların bibliyografik künye ve muhteva kodlarının verilmesiyle bütün içimiz bitmiş olacaktır.

Bundan sonraki işlem komputerin. İki türlü işlem yapabilir komputer bu durumda, ki bu da tamamen bizim ona bir programla vereceğimiz komuta bağlıdır.

1. Önce doküman kodlarını ele almak, teker teker araştırıcı profilleri ile mukayese etmek ve neticede ortak olanları yazmak,

2. Önce araştırıcı profillerini ele almak, teker teker konu kodları ile mukayese etmek ve ortak olanları yazmak.

İşlem hangi türlü icra edilirse edilsin, biz istediğimiz neticeye varmış olacağız. Yani A konusunu ihtiva eden her dokümanı konu profilinde A olan her araştırıcı, muhtevasında A olan bütün dokümanlardan haberdar olacaktır.

Bizim burada «haberdar olacak» dediğimiz kavram için mekanik ve basit yönü. Onu da yine komputer bizim komutumuzla, bizim istediğimiz şekilde icra edecektir.

Eğer daha sonra aynı araştırıcı önce istediği konulara bir yeni-sini eklemek veya artık ilgilenmediği bir konuyu düşürmek isterse, profilinin yenilenmesi ile işleme devam edilir. Yapılacak işlem, örneğin,

A, C, G, P, T ye K ve N nin de ilâve edilmesi veya A, C, G, P, T den G ve P nin çıkarılmasından ibarettir.

Yazımızı yine bir temenni ile bitirmek istiyoruz. Biz, ODTÜ kütüphanesi olarak böyle bir projeyi ciddiyle düşünmekte ve gerçekleştirmek arzusundayız. Eğer meslekdaşlarımızın aynı konuda çalışmaları var ise haberdar olalım. Aynı metodlarla çalışma yoluna gidelim ve bizim işbirliğimizin tatlı meyvesini, birbirimizin bilgi dizinin (data base) kullanarak, araştırıcılarımıza da tattıralım. Ne dersiniz, olmaz mı?

BİZ VE DOKÜMANTASYON :

Dokümantasyon faaliyetleri ve bunun tabii bir neticesi olan «Dokümantasyon Merkezlerinin» kurulması günümüzde bir salgın haline gelmiştir. Elbette ki bu çabalar «bilgi ihtiyacı» alanındaki büyük kıpırdamaların bir neticesidir. Bu bakımdan, henüz emekleme devresini aşmağa çalışan bu mekanizmada faaliyet gösteren kişilerin tümünü kutlamak gerekir. Bu, yarının büyük bilgi ihtiyacı içinde kaybolmak, dönüşü zor çıkmazlara girmemek için bazı çevrelerin koyduğu teşhislerin bir neticesidir. Diğer bir deyimle bu, yarının ta kendisidir. Bilgi kaynaklarının büyük oranda artış kaydetmesi, her geçen gün bilgi kaynağı ile araştırmacı arasındaki mesafeyi daha da artırmaktadır. Hatta geleneksel sistemlerle bu bağın bir yerde mutlaka kopmağa mahkûm olduğunu söylemek mübalâğa olmasa gerek.

Şöyle bir çevreye bakıldığında karşımıza şu manzara çıkmaktadır. Kütüphaneler, Dokümantasyon Merkezleri ve Enferyasyon Merkezleri. Her ne kadar bu kuruluşların gerek sahip olduğu materyaller ve gerek organizasyonu, büyük oranda farklılık gösterirlerse de, netice olarak bir ortak yanları vardır : Bu da, araştırmacının bilgi ihtiyacını karşılamak. İşte kütüphane ile dokümantasyon Merkezi arasındaki fark ta «ihtiyacın karşılanış şekli» yönünden doğmaktadır. Bu ana faktörün dışında kalan farklılıklar ise, istenilen neticeye varılabilemsi için gerekli olan yollardır. Bu bakımdan, bize göre, kütüphane ve dokümantasyon faaliyetleri bir arada düşünülürken, farklılıkları araştırılırken esas olarak, verilen hizmetin şekli kabul edilmelidir.

Burada uzun uzun kütüphane ve dokümantasyon faaliyetlerin anlatacak, herhangi bir kütüphane veya dokümantasyon merkezini kritik edecek değiliz. Biz burada, dokümantasyon merkezi adı ile anılan kuruluşların, mevcut faaliyetleri ile modern kütüphanelerin verdiği hizmetleri mukayese etmeğe çalışacağız.

Peşinen şunu kabul etmek gerekir ki bütün bilgi sistemlerinin tek dayanağı bilgi kaynaklarına sahip olan kütüphanelerdir. Kütüp-

haneden veya kütüphanelere ulaşma imkânlarından yoksun olan bir dokümantasyon merkezi, antenleri koparılmış bir radardan farksızdır. Bu bakımdan bir dokümantasyon merkezi kurulurken onu destekleyecek kütüphanelerin tesbiti ve gerçekten istenilenleri verecek kalite ve kantitenin mevcudiyeti saptanmalıdır. Ama bu faaliyet masa başında değil, görerek konuşarak ve anlaşarak gerçekleştirilmelidir. Evet, bir dokümantasyon merkezi, mevcut bütün bilgi kaynaklarını toplama ve depolama yoluna gitmez. Gitmez ama, bir yol bulup bir başkasının deposuna girmek zorundadır. Şimdi şöyle bir dönüp geriye bakın. Gerek kütüphaneci olarak, gerek dokümantalist olarak böyle bir kuruluşu tesis etmeden önce kimlerle görüşünüz, kimler sizinle görüştü.

Elbette TÜRDOK'un faaliyetlerini buraya sokmamak gerekir. TÜRDOK, kısacık mazisi içerisinde, hizmetlerin en idealini verememiş olsa bile, dokümantasyon kavramını ülkemize en şuurlu şekilde sokuşu, tanıtmak için faaliyetler gösterişi, kuruluşları inandığı işbirliğine her vesile ile (büyük oranda kendi menfaati için olsa bile) içten çağırışı yönünden toplumumuz için, günümüzde ve gelecekte tamamen ayrı bir yere sahip olacaktır. Şurası muhakkak ki TÜRDOK'un verdiği hizmetler faaliyetler, gerek kalite ve gerekse kantite yönünden kritik edilebilir. Ama şimdilik onu uzaktan seyretmek, desteklemek ve yarınlar için attığı büyük adımın yere inmesini beklemek gerekir. Daha iyisine sahip olma ve ne de kurma olanağı yokken, şartları düşünmeden ona sataşmak elbette haksızlık olur.

Şimdi tekrar kendi kendimize dönelim, faaliyetlerimizi gözden geçirelim. Netice olarak ne yapıyoruz : bilgi kaynaklarını topluyoruz, tanzim ediyoruz ve «gerektiğinde» hizmete sunuyoruz. Sonunda «Dokümantasyon Merkezi» yazılı tabelâların gölgesinde oturuyoruz. Olmaz böyle şey. Aldatmayalım kendi kendimizi tabelâların gölgesinde saklanmak yerine : Önce normal kütüphanecilik problemlerimizi çözelim, bağlı olduğumuz kuruluşları kütüphanelerle donatalım, ve-rebildiğimiz kadariyle hizmetlerin, en güzelini bırakalım adımı başkası koysun.

Sonuç olarak şunu söyleyebiliriz : Kütüphane faaliyetlerinden yoksun bir kuruluşun, gökten iner gibi dokümantasyon hizmetlerine başlaması, bir «hayâl» olmaktan öteye gidemez. Oysa ki, artık ne «sevda» ve ne de «rüya» ile geçirecek vaktimiz kaldı. «Atı alanları Üsküdar'ı geçmeden» yakalamalıyız.